

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

534

שיחת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • ויצא תשפ"ב

וכמוכן העבודה לפני מלך שאין כמוהו תלויה בכוונת הלב, ואי אפשר לרמות את מלך מלכי המלכים, כי אם התפילה היא בלא כוונה הרי המלך יודע ורואה זאת, ולכן זה תלוי בכוונה, עד כמה הכוונה אמיתית, ועד כמה האמונה היא בשלמות, ובאיזו דרגה האמונה. ועל כל פנים כל משהו עבודת עם משהו אמונה זה כבר גם כן דבר גדול מאד, ויש במה לשמוח, כי מלך מלכי המלכים מרוצה מזה, כל אחד לפי כוחו.

עבודת השם על כל צעד ושעל

ובאמת כבר דיברנו כי עבודת השם היא על כל צעד ושעל בחיי האדם, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ג, ג) על מה שאמרו באבות פרק שני וכל מעשיך יהיו לשם שמים, שגם בשעה שאדם ישן, אם הוא ישן עם חשבונות לשם שמים, ועושה חשבון כי הוא ישן מפני שמחר יש עוד יום והוא רוצה שיהיה לו כוח לתרי"ג מצוות, אזי הוא עובד השם עם השינה שלו, והשינה היא עבודת להקב"ה.

וזהו אפילו בשינה שהיא בשב ואל תעשה, וכל שכן שאר צרכי הגוף שיש בהם מעשה, כגון אכילה ושתיה, וכן מנוחה וכל מה שהגוף צריך לקיומו, הרי זה לצורך העבודות, ואם זה לשם שמים הרי האדם עובד את השם בזה, וממילא צריכה להיות שמחה שזוכים לעבוד את השם, כי אוכלים מפני שזהו רצון השם ושותים מפני שכך רצון השם ונחים מפני שחייבים לנוח לצורך העבודות, והרי זה גופא עבודות.

וכבר הזכרנו בעבר מדברי ספר החינוך (מצוה תפח) שיש ארבעה דברים שהגוף מוכרח וזקוק להם, והם: מזון, שינה, מנוחה, ושמחה, ומה היא השמחה? כיצד שמחים ובמה לשמוח? הנה לפי מה שדיברנו הרי השמחה היא גם בזה גופא, כי מאחר שכל צרכי הגוף הם לצורך קיום תרי"ג מצוות, ממילא שמחים בזה, כי זה הכשר מצוה, וגם המנוחה היא הכשר מצוה, כי היא לשם שמים, וכמו שכתב הרמב"ם לגבי שינה כך גם המנוחה, וכן האכילה והשתיה וכל הפעולות הנצרכות, הם עבודת השם, והם סיבה להיות בשמחה.

וכן כשאדם קם בבוקר ונוטל ידיים, מה שנוטל כדי להעביר את הרוח הרעה, הרי זה גם כן לצורך תרי"ג מצוות, שלא תשרה עליו רוח רעה ויכול לקיים את המצוות, וכן נטילת ידיים לסעודה היא מצוה, והברכה על הנטילה עוד מצוה, וכל הדברים האלו הם עבודות, וממילא צריך להיות "לבך שמח עליך" שזוכה לעבוד לפני מלך מלכי המלכים.

וכך גם עסק התורה, הרי זה גם כן עבודות, ועסק התורה זה גם מאד נעים ומעניין, כמו שנאמר על דברי תורה (תהלים יט, ט-יא) פיקודי השם ישרים משמחי לב וגוי הנחמדים וגוי ומתוקים מדבש ונופת צופים, אך בנוסף זה גם חיוב שהוא עבודות, וזהו עבודת מתוך שמחה, שהיא עבודת וחיוב, אבל גם יש בזה שמחה חוץ מהעבודות.

מדרגה באמונה - לברך על הרעה בשמחה

זכורני שראיתי פעם בעיני מעשה שהיה ברב מבוגר, שאשתו הרבנית נפטרה בצורה פתאומית, והיה חייב לברך 'ברוך דיין האמת', אך הוא התחיל לחשוב שהרי אמרו במשנה (ברכות נד, א) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ו"כשם" פירושו שצריך לברך בשמחה, כמו שאמרו בגמרא שם (ס, ב) לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה, וחשב כיצד יוכל לברך בשמחה על מה שנפטרה אשתו, הרי הוא אינו שמח בזה, ולכן חיכה וחיכה עד שנתיישב בדעתו והרגיש שהוא כבר שמח ויכול לברך בשמחה, ואז ברך דיין האמת, כי כך הורונו חז"ל, שצריך לברך על הרעה בשמחה, כשם שמברך על הטובה.

וכיצד באמת שייך שמחה? הענין הוא מפני שהכל בידי שמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, ואם כן כל מה שנעשה עם האדם הרי זה מן השמים ולטובתו, וגם מה שנפטרה אשתו זה לטובתו, והוא אמנם אינו יודע ואינו מבין מדוע, אבל זה לטובתו, והוא מאמין בזה, ויודע שהכל לטובתו, כי כן אמרו בגמרא - כל דעביד רחמנא לטב עביד, וכיון שזה

שמחה להתפלל למלך שאין כמוהו

יש דבר חשוב מאד, שמחה של מצוה, לשמוח במצוה, ולעשות את המצוה עם שמחה, שבנוסף למצוה תהיה גם שמחה.

ובמסילת ישירים פרק י"ט הביא מאמר חז"ל כשאתה מתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לפני מלך שאין כמוהו, והיינו גם כן, שהרי התפילה היא מצוה, כמו שאמרו חז"ל (תענית ב, א) ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפילה, והתפילה היא עבודת, ומקיימים בה את מצות העבודה שבלב, ולכן צריכים לעשותה עם שמחה, ולהתפלל בשמחה.

ומה היא השמחה? שזוכים לדבר ולעבוד לפני מלך שאין כמוהו, מלך מלכי המלכים, שאין כמוהו! שאין עוד מציאות כזו כלל, ואין מלכות כמלכותו, שהיא למעלה מהשגתו, מלך העולם, שמולך ושולט על כל העולם, ועל כל צבא השמים, השמש והירח והכוכבים, כל הכוכבים שיש, אלפי כוכבים, ואפילו מיליוני כוכבים.

וידוע באסטרונומיה שיש כוכבים שרק לאחרונה נודע על קיומם, כי הם רחוקים מרחק גדול מאד, ומרוב המרחק לא הגיע אורם לארץ עד השנים האחרונות, וכמו בחוש השמיעה, שיש ברק ויש רעם, ואנו קודם רואים את הברק, ורק אחר כך שומעים את הרעם, למרות ששניהם באותו הזמן, כי מהירות האור גדולה ממהירות הקול.

וכמדומה אומרים שהאור של השמש לוקח שמונה דקות עד שמגיע אלינו, וכשהשמש יוצאת עדיין לא רואים אותה, ורק אחרי שמונה דקות מגיע האור של השמש, שרחוקה מאיתנו כמאה וחמישים מיליון קילומטר, וכך גם הכוכבים, יש כוכבים שרחוקים מאיתנו מרחקים עצומים מאד, ואחד מהם נתגלה רק לאחרונה, כי הוא רחוק כל כך שרק עכשיו הגיע אורו לארץ, אחרי שהעולם כבר קיים יותר מחמשת אלפים שנה, והכוכב כבר נברא בבריאת העולם, כל הזמן הזה לא הגיע אלינו האור עד עכשיו, מרוב המרחק. ומי עושה את זה ושולט על כל זה? מלך מלכי המלכים הקב"ה!

ומלך העולם פירושו שליטה והנהגה ומלכות על כל מה שנעשה בעולם, כגון מה שאמרו (בראשית רבה י, ו) שכל עשב יש לו מלאך שמכה אותו ואומר לו גדל, וימלאך' פירושו שליח, ומי המשלח? יש משלח: מלך מלכי המלכים הקב"ה, שכל מה שקורה בעולם הוא עושה את זה, והכל בכוחו ומרצונו, וכי אפשר להבין דבר כזה? הרי זה למעלה מהשגתנו.

המלך הקב"ה מתאוה שנועבד אותו

ולכן כשעומדים בתפילה יש לשמוח, שזוכים להתפלל ולדבר אל מלך כזה שאין כמוהו, ויכולים לדבר עם המלך מה שרוצים, לשבח ולהודות לפניו, ולבקש מה שרוצים, והמלך מוכן לשמוע.

ומצינו מאמר חז"ל (ירושלמי ברכות פ"ט, מדרש תהלים פ"ד) שמלך בשר ודם אם אדם מבקש ממנו פעם אחת והמלך לא עושה את בקשתו, אם יבקשו ממנו עוד פעם הוא יכעס, כי הרי רואים שאינו רוצה, אבל הקב"ה מלך מלכי המלכים אינו כן, אלא אדרבה, רצונו יתברך שהאדם יבקש עוד פעם, כמו שכתוב אצל יצחק אבינו (בראשית כה, כא) ויעתר יצחק להשם לנוכח אשתו, ופירש רש"י ויעתר - הִרְבָּה והפציר בתפילה, ואמרו חז"ל (יבמות סד, א) שהקב"ה מתאוה לתפילתו של צדיקים, כביכול הקב"ה רוצה ומתאוה לזה, ומבקש מאיתנו: תבקשו ותבקשו, וזה רצוני שתבקשו, וככל שהאדם יותר מבקש הוא יותר אהוב ויותר חשוב למעלה, וריבוי התפילה הוא זכות בשבילו.

ולכן שמחה גדולה היא שיכולים לדבר לפני מלך כזה, שהתפילה היא עבודת, שעובדים בזה את המלך, והמלך רוצה ומוכן לזה, שאדרבה: תעבדו אותי, ויש לפניו שמחה כביכול במה שהאדם עובד אותו, ומחכה שיעבוד יותר, ואיזו עבודה? עבודה שבלב, עם יותר לב ויותר לב, ובזה המלך כביכול יותר שמח ויותר מרוצה מהאדם.

לטובתו אם כן למה שלא ישמח, ומדוע שלא יהיה בשמחה, הרי זה לטובתו, וזהו ה"כשם", לברך על הרעה בשמחה כשם שמברך על הטובה, על ידי יישוב הדעת והתבוננות בזה. וזוהי מדרגה.

וכן מה שהזכרנו את ספר החינוך שהגוף צריך גם שמחה, ואמרנו כי השמחה היא גם בצרכי הגוף עצמם, מפני שהם כולם הכשר מצוה לצורך עבודת השם וכמו שכתב הרמב"ם לגבי שינה, וממילא יש במה לשמות, כי זו עבודת למלך מלכי המלכים, שהאדם זוכה בזה לעשות את רצונו, ועל ידי התבוננות שמחים בזה. וזוהי גם כן מדרגה.

וכל זה תלוי באמונה, ויש הרבה דרגות באמונה, והיא מהדברים הצריכים חיזוק תמיד, כמו שאמרנו בברכות (לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק ואחד מהם זה תפילה, והיינו אמונה, שצריכים תמיד חיזוק בזה, מפני שהאמונה אינה דבר טבעי שבא ממילא אלא תלויה בהכרת השכל, כי יש יצר הרע חזק המתנגד לזה, וצריכים תמיד חיזוק והתבוננות לחזק את היצר טוב כנגד היצר הרע, והדרך לחיזוק היא כמו שכבר דיברנו הרבה פעמים, לעסוק בספרי מוסר, בספר שמעניין ומושך את הלב, וכידוע דברי מוסר שמעניינים נותנים חיזוק, וגם נותנים חיים מאושרים, אם עוסקים בזה בקביעות יום יומית.

האושר בחיים רק בהנהגה על פי תורה

והכלל שצריכים לדעת בחיים הוא, שהתנהגות על פי דיני התורה נותנת חיים מאושרים, אשריך בעולם הזה, כמו שאמרנו באבות פ"ו כך היא דרכה של תורה וכו' ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה.

ומפורש שם מה היא דרכה של תורה? 'פת במלח תאכל', והיינו דווקא כך, למעט בתענוגים, וכמו שאמרנו גם בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, שאחד מהם הוא במיעוט תענוג, 'ומים במשורה' היינו גם כן לפי הצורך ולא למלא תאוות, 'ועל הארץ תישן' במיעוט תענוג וכפי הצורך, כל אחד לפי כוחו, 'וחיי צער תחיה', אבל 'בתורה אתה עמל', ואז 'אשריך בעולם הזה!' כך היא דרכה של תורה וכך המציאות, שעל ידי בתורה אתה עמל זוכים לאשריך בעולם הזה.

ואילו מי שיש לו הרבה כסף הוא לא מאושר! והוא רק עושה את עצמו כך, ומחייך ומתלבש יפה כאילו הוא מאושר, אבל באמת הוא לא מאושר, וזה דבר ידוע, שעשירות והרבה כסף אין זה סיבה להיות מאושר, ורק אם אחד עושה הרבה צדקות עם הכסף ונותן חומש לצדקה, אז זה חיים אחרים, מפני שהוא על פי התורה, אבל מה שאינו על פי התורה אין זה חיים מאושרים, ורק על פי התורה בדרכה של תורה אשריך בעולם הזה. וזוהי המציאות.

ועל כל אחד נגזר בראש השנה וביום כיפור "מי ישלו ומי יתיסר", האם יחיה חיים רגועים או לא רגועים, והכל תלוי לפי הזכויות, כי מן השמים נותנים לאדם לפי הזכויות, ומה הן הזכויות? במיעוט תענוג! ובתורה אתה עמל!

הבחירה – עמל בתורה או עמל אחר

וכבר נאמר באיוב (ה, ז) "אדם לעמל יולד", היינו שכל אדם נולד לעבוד ולעמול, ואמרנו על זה בגמרא (סנהדרין צט, ב) כולוהו גופי דרופתקי ניהו, טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא, והיינו שכל אדם

נולד להיות סָפָל וכך נגזר עליו שצריך לעבוד ולהתאמץ, אך במה להתאמץ? זה תלוי בבחירתו, ויש לו בחירה, שיבחר לעצמו מה הוא רוצה, האם טורח ומאמץ של עמל התורה, בתורה אתה עמל, ואם לא אזי יצטרך לעמול ולטרוח על דברים אחרים שהם שטויות, כגון כסף וכבוד, ובוזה הוא יהיה עסוק, כי אדם לעמל יולד.

וכל אחד צריך להתאמץ ולהיות 'סָפָל', אך מה הוא צריך לסחוב? תורה! ואז הוא יהיה מאושר, כמו שאמרנו (ברכות יז, א) אשרי מי שעמלו בתורה, אבל אם לא תורה אלא דברים אחרים, אזי הוא לא מאושר, וכך המציאות כידוע, שהעשירים אינם מאושרים.

ואמנם תלוי כמובן כל אחד לפי כוחו, והעיקר לעסוק בתורה בכל הזמן שהוא יכול ללמוד, וכבר הזכרנו בזה מדברי הרא"ש (ב"ב פ"א סימן כו) שכל אחד לפי כוחו וכפי האפשרויות שלו, יכול להיות שהוא לומד מעט, אבל הוא נקרא רבנן, כי הוא עוסק בתורה בכל כוחו, לפי המצב והאפשרויות שלו, ולעומתו יתכן אדם אחר שלומד יותר, אך אינו נקרא רבנן, כי יש עוד זמן שהוא יכול ללמוד ואינו לומד.

וזו הלכה פסוקה בשולחן ערוך (יו"ד רמג) לגבי תשלום מס לשמירת העיר, שרבנן פטורים מזה, כי הם מגינים בתורתם על העיר, ומי שעוסק בתורה כפי כוחו ואינו מחפש עשירות, אפילו אם הוא עוסק גם בפרנסה קצת, לצורך משפחתו, אם הוא רק כדי חייו ולא להתעשר ובכל הזמן שיכול ללמוד הוא לומד, הוא גם כן נקרא רבנן ופטור מלשלם מס, אבל אם יכול ללמוד יותר ואינו לומד, גם אם לומד הרבה, מכל מקום כיון שיש משהו בטלה כבר אינו נקרא רבנן וצריך לשלם מס.

וכשיש רק מעט זמן פנוי, מה כדאי ללמוד בו, ידוע ששאלו פעם את רבי ישראל סלנטר על אדם שהוא עסוק ויש לו רק חצי שעה פנויה ביום, מה ילמד בו, האם מוסר או גמרא? ואמר רבי ישראל שילמד מוסר, כי אז יגלה ויראה שיש לו עוד חצי שעה, ורק נראה בעיניו שיש לו רק חצי שעה, אבל כשילמד מוסר יראה שיש עוד זמן שהוא יכול ללמוד ואינו לומד, זו המציאות. ולימוד המוסר נותן חיים מאושרים.

להתפלל על הכלל שיזכו לאושר התורה

ועוד יש לדעת שאשרינו מה טוב חלקנו, שאנו יהודים בני אברהם יצחק ויעקב, וכל יהודי עם נשמה יהודית הוא אופי מיוחד, ואינו כמו אומות העולם, ומי שאינו יהודי אין לו האופי הזה! כידוע שיהודים זה אופי אחר עם מידות טובות מיוחדות, ואשרינו שזכינו לכך.

אך לדאבוננו יש יהודים שלא יודעים את החיים המאושרים של חיי תורה, ועל זה אנו מבקשים 'השיבנו לתורתך' בלשון רבים, על כל כלל ישראל, שהם יהודים, עם אופי של יהודי, עם מידות טובות, כמו שאמרנו (יבמות עט, א) שיש שלושה סימנים בכלל ישראל: רחמנים, ביישנים, וגומלי חסדים, וכך הטבע של כל אדם מישראל, אפילו שאינו שומר תורה ומצוות, יהודי זה אופי אחר, אך אנו מבקשים רחמים שיחזרו בתשובה ויזכו לחיים המאושרים של תורה ומצוות.

וכאמור עסק המוסר זה הדבר שנותן חיים הכי מאושרים, ובעזרת השם נזכה כולנו לחיות חיים מאושרים על פי התורה.

דברי רבינו יבלחט"א בהלוויית הגאון רבי נח חפץ זצ"ל, י"א חשון תשפ"ב

הנפטר החשוב רבי נח עליו השלום היה מבקש אמת, עם אהבת האמת, מידת האמת, אהבת האמת היא זכות גדולה מאד, חותמו של הקב"ה אמת, והוא היה מבקש ואוהב אמת, רוצה ומחפש את האמת. ידוע הגמרא שהיה מקום ששמו קושטא שהיו מדברים רק אמת ובזכות זה חיו חיים מאושרים והאריכו ימים. ושינינו בפרקי אבות שבשעת פטירתו של אדם אין מלווים אותו לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד, רק תורה ומעשים טובים, התורה, תורת אמת, ומעשים טובים, אהבת האמת, זהו הדבר הגדול שמלווה את האדם וזה הזכויות שלו. כל הזכויות מלווים אותו לעולם האמת, והוא יהיה מליץ יושר על כל המשפחה ועל כל הידידים ועל כל כלל ישראל שזקוקים לזכויות, ובלע המוות לנצח ומחה השם דמעה מעל כל פנים.

מוקדש לעילוי נשמת הגאון רבי נח ב"ר ישראל חפץ זצ"ל, לקראת מלאות השלושים לפטירתו
ולעילוי נשמת זוגתו הצדקנית מרת שרה דינה ע"ה ב"ר רבי אליהו מאיר קובנר זצ"ל נלב"ע ה' כסלו תשס"ג

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **מלכה בולק** ע"ה
בת ר' אברהם דויטש זצ"ל
נלב"ע ח' חשון תשפ"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת
ר' **יעקב נוימאן** ז"ל
בן ר' יחיאל ז"ל
נלב"ע ט' כסלו תשס"ח - תנצב"ה

לעילוי נשמת
ר' **צבי זוסמן** ז"ל
בן ר' יצחק הלוי ז"ל
נלב"ע י"א כסלו תשמ"ז - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי **נחמיה ציטרון** זצ"ל
ב"ר דוד צבי זצ"ל
נלב"ע ט' כסלו תשע"ו - תנצב"ה